

Βιβλίο

Η Ελλάδα του Αλμπέρ Καμύ

Ο τελευταίος τόμος από τα «Σημειωματάρια» του Αλμπέρ Καμύ αποκαλύπτει τις βασικές αρχές, τις σκέψεις του αλλά και τις εμπειρίες του από τα δύο ταξίδια του στην Ελλάδα.

Στο απόγειο της ευτυχίας – και η νόχτα ήρθε να με συναντήσει», γράφει σχεδόν προφητικά ο Αλμπέρ Καμύ στον τρίτο τόμο των ημερολογιακών του σημειώσεων που κυκλοφόρησαν πρόσφατα από τις εκδόσεις Πατάκη με τον τίτλο *Σημειωματάρια, Μάρτιος 1951-Δεκέμβριος 1959*, σαν να προβλέπει το επερχόμενο τέλος του σε τροχαίο ατύχημα μια παγωμένη μέρα της 4ης Ιανουαρίου του 1960. Εκτός από την επαναλαμβανόμενη διαπίστωση ότι δεν φοβάται να πεθάνει, ο νομπελίστας φιλόσοφος, συγγραφέας και δοκιμιογράφος καταγράφει μια πρώτη εμπειρία της ζωής του στο πλαίσιο των σημειώσεων για τον σχεδόν αυτοβιογραφικό *Πρώτο Άνθρωπο* αλλά και ως ολοκλήρωση ενός κύκλου που περιλάμβανε μια σειρά από συγγραφικά επιτεύγματα, πολιτικές συγκρούσεις και αδιέξοδα, εσωτερικές ανακατατάξεις και μοιραίους έρωτες – κυρίως μια ακατάπαυστη παραγωγή έργων και λόγων, την οποία αντιμετώπιζε σχεδόν ως καθήκον.

Αν λοιπόν ο Τόμας Μαν είχε πει για τον Ντοστογιέφσκι ότι η σκέψη του είναι προϊόν μιας υπερχελιζουσας ζωικότητας, κάτι αντίστοιχο ίσχυε και για τον Καμύ, αφού ο φυσικός πόνος από τραυματισμούς και τη φυμμάτωση στην περίπτωση του έγιναν αφορμή για δημιουργία, μια λέξη που φαίνεται να τον στοιχειώνει σε κάθε ημερολογιακή του καταχώριση. Όλες οι αρνήσεις μετατρέπονται έτσι σε καταφατική αφορμή για δράση, γιατί, όπως γράφει η ντισεική προμετωπίδα των *Σημειωμάτων*, «αυτός που επινόησε κάτι το μεγάλο θα πρέπει επίσης και να το ζήσει». Η διαύγεια με την οποία περιγράφει τα χρώματα στα αναγεννησιακά έργα της Ιταλίας, που επισκέπτεται πριν από την Ελλάδα, οι λογοτεχνικές σημειώσεις του, η καθαρότητα της εσωτερικής φωνής σε αντιδιαστολή με ένα ασθενικό σώμα, όπως του αγαπημένου του Νίτσε, με τον οποίο διαρκώς συνομιλεί, ίσως να είναι ο κόσμος μέσα στον οποίο ο Καμύ διαφύλαξε το σχεδόν μοναστικό μέρος της τέχνης του, αλώβητο από κοινωνικές εξάρσεις και κάθε είδους εξωτερική συνάφεια, την οποία δηλώνει επανειλημμένως ότι απευθύνεται. Η αρρώστια γίνεται γι' αυτόν δύναμη και ο πόνος οίστρος. Στα μάτια του οι αδυναμίες του Τολστόι, τις οποίες παραθέτει

αναλυτικά στις σημειώσεις του (χαρτοπαίζια, ηδονοθηρία κ.λπ.), όπως και οι αντίστοιχες του Ντοστογιέφσκι, δεν φανερώνουν αδυναμία αλλά αναδεικνύουν μια προσταγή για πράξεις, σαν τη φωνή του Φερέρο που προστάζει τον καλλιτέχνη να δημιουργεί έργα και να μην αναιώνεται στη θεωρία, να δρα και να μην ψάχνει να επαληθεύσει αν η ιστορία έκανε λάθος ή όχι (άλλη μια δυνατή καταχώριση στα ημερολόγια του). Και εδώ ακριβώς είναι που για τον Καμύ υφίσταται ο παράγοντας «αρχαία Ελλάδα»: σε αντίθεση με το κοσμικό γαλλικό μυθιστόρημα και την κοινωνική σύγχρονη σκέψη, τον άτεγκτο ιδεαλισμό που γέννησε παρανοήσεις, ακόμα και τέρατα, ο αρχαίος κόσμος, τουλάχιστον όπως διαφαίνεται στη σκέψη του, επιδιώκει να αποκαλύψει την αλήθεια και να κερδίσει την ελευθερία, επιτυγχάνοντας ταυτόχρονα τη ζειδωρη συνύπαρξη του απολλώνιου με το διονυσιακό, την εύρωστη λειτουργία της αντιφάσης, την οποία ανέκαθεν επιδίωκε ο Καμύ με τα γραπτά του. Σε αυτόν ακριβώς τον κόσμο είναι που επανέρχεται διαρκώς ο ίδιος και μέσα σε αυτόν δημιουργεί.

Γι' αυτό και όταν φτάνει στη Δήλο, το κέντρο του κόσμου για εκείνον, μετά από μια σειρά περιπλανήσεων στην Αθήνα, όπου έχει πολλά να δηλώσει για το φυσικό τοπίο και το φως, συνειδητοποιεί ότι εδώ, σε αυτό το σημείο, νιώθει να κατακτά την ποθητή ελευθερία: «Όλος ο κόσμος των Κυκλάδων περιτρέφεται αργά γύρω από τη Δήλο, πάνω στην εκτυφλωτική θάλασσα, με μια αδιόρατη κίνηση, ένα είδος ακίνητου χορού. Αυτός ο νησιωτικός κόσμος, τόσο στενός και τόσο απέραντος, μου φαίνεται σαν να είναι η καρδιά του κόσμου. Και στο κέντρο αυτής της καρδιάς βρίσκεται η Δήλος και τούτη η κορφή όπου ανέβηκα, απ' όπου μπορώ να κοιτάζω κάτω από το κάθρο και καθαρίο φως του κόσμου τον τέλειο κύκλο που ορίζει το βασίλειό μου». Στην περίπτωση της Δήλου, της Μυκόνου, των νησιών της Δωδεκανήσου και των Κυκλάδων, πολλών κέντρων της Πελοποννήσου, του Σουνίου και της Αθήνας, μέρη τα οποία επισκέπτεται, αυτό που αποκαλύπτεται πλήρως είναι η επιδιωκόμενη αίσθηση ελευθερίας, αφού εδώ ο κόσμος δεν έχει άλλες περιοριστικές συμπεριλήψεις και επιτυγχάνει τον κύκλο της ολοκλήρωσης που ήταν μέχρι τότε

ΑΛΜΠΕΡ ΚΑΜΥ
Σημειωματάρια
 Μτφρ.: Νίκη Καρακίτσου-Δουγέ & Μαρία Κασσαμπαλόγλου-Roblin
 Εκδόσεις Πατάκη
 Σελ.: 408

σε εκκρεμότητα. «Ελευθερία για μένα δεν θα ήταν να σπάσω αυτόν τον κύκλο και να πλεύσω προς τη Σουμάτρα αλλά να αρμενίσω πάλι απ' αυτό το γυμνό νησί στο άλλο, που έχει δέντρα, και από αυτόν τον βράχο στο νησί των λουλουδιών» γράφει γεμάτος ενθουσιασμό ο Καμύ.

Σε αντίθεση, επομένως, με την Πομπηία ή τη ρωμαϊκή εκδοχή της Ιταλίας, την οποία ο ίδιος βρίσκει υπερβολική και ενίοτε κακόγουστη, η ελληνική λιτότητα λειτουργεί ως η ιδανική αναλογία στα κείμενά του, τα οποία διέπονται από εσωτερική συμμετρία και από μια καταστατική, σχεδόν οντολογική συνέπεια. Ενίοτε μάλιστα –και σε αντιδιαστολή με τη στωική ανάργεια που περιβάλλει τις σκέψεις του ως υπαρξιακού φιλοσόφου ο οποίος αναστά τη σεμνότητα και τον αριστοκρατικό πλούτο της σκέψης που κατακτούν, όπως λέει, μόνο οι λαϊκοί άνθρωποι, όπως ο χασάτης-λάτρης του Βολτέρου θεός του, με τον οποίο μεγάλωσε –οι περιγραφές του για την Ελλάδα έχουν μια υπερβολή που δύσκολα συναντάς στο έργο του.

Απογοητευμένος και σχεδόν ρημαιμένος από τα εσωτερικά αδιέξοδα, λοιπόν, καταφθάνει για πρώτη φορά στην Ελλάδα το 1955 ως προσκεκλημένος του Γαλλικού Ινστιτούτου για να λάβει μέρος σε μια σειρά διαλόγων για το μέλλον της Ευρώπης, μαζί με τους Κωνσταντίνο Τσάτσο, Ενώγγελο Παπανούστο, Φαίδωνα Βεγληρή, Γιώργο Θεοτοκά και Νίκο Χατζηκυριάκο-Γκίκα. Παρότι φτωχή και χτυπημένη από τη γερμανική κατοχή και τον Εμφύλιο, η Ελλάδα διαθέτει, στα μάτια του Καμύ, τις αισθητικές και ηθικές δυνάμεις που ανέκαθεν επιδίωκε να κατακτήσει με το έργο του. Μάλιστα ο ίδιος δείχνει να γνωρίζει όλες τις ιστορικές λεπτομέρειες όχι μόνο για το ιστορικό παρελθόν αλλά και για το πολιτικό παρόν της χώρας, κάτι που φαίνεται από τις αναφορές του στην ιστορία της Μακρονήσου, την οποία αντικρίζει από το Σούνιο και από τις συζητήσεις με διάφορες προσωπικότητες της εποχής, από τις οποίες ξεχωρίζει τη Μαργαρίτα Λυμπεράκη.

Κυρίως, όμως, αυτό που τον συγκλονίζει είναι η Ακρόπολη και το φως της Αθήνας που καταυγάζει όχι την εκτυφλωτική λευκότητα που είναι κοντά στον τρόπο ή την εσωτερική οδύνη, όπως συμβαίνει στον Ξένο ή στο *Καλοκαίρι*, αλλά το λευκό φως της τελειότητας που του δίνει την εντύπωση ότι βριόκεται, επιτέλους, στο σπίτι του. Από αυτό το «υπερβολικό κάλλος του χώρου», που αποκαλύπτει μια μοναδική συμμετρία, ο Καμύ φεύγει σχεδόν εξαγνισμένος, ανακαλύπτοντας την (επανα) λειτουργία των αρχαίων μύθων, τους οποίους χρησιμοποιούσε ανελλιπώς στα κείμενά του. Από τη *Μήδεια* έως τις *Βάχκες* και από τα αγάλματα που συναντάει στο υπόγειο του Αρχαιολογικού Μουσείου, και φαίνεται να του μιλούν σαν τα κομμάτια από τα μέλη που ακολουθούν μέχρι τέλους τον Σεφέρη, είναι προφανές ότι στην ιωνική αυτή γη ο Καμύ βρίσκει έναν λόγο ύπαρξης και έναν τρόπο του είναι. Ήταν, άλλωστε, σε εκείνη την ιστορική ομίλια του στην Αθήνα το 1955 –κυκλοφορεί σε βιβλίο με τον τίτλο *Το μέλλον του ευρωπαϊκού πολιτισμού*, επίσης από τις εκδόσεις Πατάκη–, όπως και αργότερα στον λόγο του στα βραβεία Νόμπελ, που δήλωνε «πως η Ισορροπία είναι μια προσπάθεια και ένα διαρκές θάρρος», στοιχεία που του τα έδειχνε σχεδόν αποκλειστικά η Ελλάδα, για να καταλήξει πως: «Η κοινωνία που θα έχει αυτό το θάρρος είναι η σωστή κοινωνία του μέλλοντος. Η ελπίδα υπάρχει. Μας έρχεται από τον ελληνισμό που πρώτος την όρισε, της έδωσε τις πιο συγκινητικές απεικονίσεις διαίεσου των αιώνων».

ΑΠΟ ΤΗΝ
 ΤΙΝΑ ΜΑΝΔΗΛΑΡΑ